

โครงการทดลองปลูกย่านลิเภาภายใต้สวนยางในพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์

อภิชาติ รัตนวิระกุล

งานป่าไม้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

บทคัดย่อ

โครงการทดลองปลูกย่านลิเภาภายใต้สวนยางในพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ ดำเนินการทดลองในปี 2553 - 2562 ในพื้นที่พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โดยดำเนินการปลูกย่านลิเภา จำนวน 2 ชนิด คือ ลิเภาyoungและลิเภาใหญ่ รวมทั้งหมด 24 แปลง แบ่งเป็น ลิเภาyoung 13 แปลง ลิเภาใหญ่ 11 แปลง พบว่า ลิเภาyoungที่ปลูกในแต่ละแปลงมีจำนวนกอนมีค่าเฉลี่ยจำนวน 92 กอต่อแปลง ความโตมีค่าเฉลี่ย 1.1 มิลลิเมตร ความยาวเฉลี่ย 108 เซนติเมตร จำนวนเส้นตอกกอนมีค่าเฉลี่ย 7.9 เส้นตอกกอน น้ำหนักสดมีค่าเฉลี่ย 93.2 กรัม น้ำหนักแห้งมีค่าเฉลี่ย 60.1 กรัม และลิเภาใหญ่ที่ปลูกในแต่ละแปลงมีจำนวนกอนมีค่าเฉลี่ยจำนวน 98.7 กอต่อแปลง ความโตมีค่าเฉลี่ย 1.7 มิลลิเมตร ความยาวเฉลี่ย 148.6 เซนติเมตร จำนวนเส้นตอกกอนมีค่าเฉลี่ย 5.2 เส้นตอกกอน น้ำหนักสดมีค่าเฉลี่ย 103.1 กรัม น้ำหนักแห้งมีค่าเฉลี่ย 65.2 กรัม ผลจากการศึกษาการปลูกย่านลิเภาในแปลงสาธิต วิธีการเตรียมกล้าปลูก ปลูกซ่อม เตรียมวัสดุบำรุงดิน ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ซึ่งเป็นแปลงสาธิตที่สามารถถ่ายทอดความรู้ และขยายผลให้ประชาชนนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำหรับปลูกในพื้นที่ของตนเอง อันเป็นการสร้างรายได้แก่ครอบครัว ปรับปรุงและกลุ่มศิลปาชีพจักสานต่อไป

คำสำคัญ : ย่านลิเภา สวนยาง

หลักการและเหตุผล

ลิเภา (*Lygodium polystachyum* Wall.ex Moore) เป็นเฟิร์นที่กระจายพันธุ์อยู่ในเขตร้อนและกึ่งร้อนทั่วโลก จำนวนที่ค้นพบประมาณ 34 ชนิด ในประเทศไทยมีรายงานพบ 7 ชนิด มีมากทางภาคใต้ แหล่งที่พบมาก คือ ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส เป็นต้น (ผกามาศ เรืองอ่อน, 2556) และด้วยคุณสมบัติเฉพาะตัวของย่านลิเภา จะมีความเหนียว ทนทานอายุใช้งานมากเป็นร้อยๆ ปี คงทนมากกว่าผักตบชวา หรือหาวยผลิตภัณฑ์ย่านลิเภาจึงเป็นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์พิเศษของภาคใต้สืบทอดจากบรรพบุรุษหลายร้อยปีจัดว่าเป็นงานฝีมือชั้นเยี่ยมของชาวภาคใต้ (ฉัตรสุตา บัวเคล้า, 2558) นับแต่ปี ๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ได้เสด็จแปรพระราชฐานประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส เพื่อทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสและจังหวัดใกล้เคียงในภาคใต้ ทรงพบเห็นราษฎรประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนมากมายเช่น ด้านโรคภัยไข้เจ็บ ด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ เป็นต้น จึงมีพระราชดำริที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯได้โปรดเกล้าให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานความช่วยเหลือครอบครัวราษฎรที่มีฐานะยากจนโดยพระราชทานกลุ่มอาชีพต่างๆ ให้กับราษฎรเพื่อเป็นอาชีพเสริมในยามว่างได้มีงานทำ และมีรายได้ที่แน่นอนและเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและวัตถุโบราณในท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป ซึ่งเป็น ที่มาของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพจังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย โครงการจักสานย่านลิเภา และทรงเข้าสวนยางพาราเพื่ออนุรักษ์ย่านลิเภา

ต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2553 ณ แปลงสาธิตการปลูกย่านลิเภา ภายใต้สวนยาง ในพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ว่าเป้าหมายของการจัดทำแปลงสาธิตการปลูกย่านลิเภาในสวนยางแปลงนี้ นั้นเพื่อศึกษา วิจัย และสาธิต เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ย่านลิเภา ดังนั้นควรดำเนินการต่อไป โดยให้ทำการศึกษาทดลองปลูกย่านลิเภาชนิดต่าง ๆ ให้มีความหลากหลายมากขึ้น และปลูกให้เต็มพื้นที่ รวมทั้งให้ปลูกบริเวณร่องต้นยางด้วยเพื่อสนองงานพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยงานป่าไม้ ได้เตรียมกล้าย่านลิเภา กล้าไม้ที่จะปลูกทำเป็นค้ำให้ย่านลิเภา ย่านลิเภาเกาะ และวัสดุบำรุงดิน ทำการปลูกซ่อม ปลูกเพิ่ม ปรับปรุง แปลงสาธิตการปลูกย่านลิเภาเดิม ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน จัดทำเป็นแปลงสาธิตขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นแหล่งสาธิตและขยายผลให้ประชาชนนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปลูกในพื้นที่ตนเอง

อุปกรณ์และวิธีการ

1. อุปกรณ์

- 1.1 พันธุ์ลิเภา ได้แก่ ลิเภาyoung และลิเภาใหญ่
- 1.2 ถุงเพาะชำ
- 1.3 ระบบสปริงเกอร์
- 1.4 อุปกรณ์การวัดการเจริญเติบโต

2. วิธีการ

2.1 การเตรียมแปลงทดลอง นำอิฐบล็อกมาก่อตามแนวยาวแปลงของยางพารา นำเชือกไนลอนมาขึง และปลูกไม้โตเร็วเสริมเพื่อให้ย่านลิเภาเกาะอาศัยและจัดหาวัสดุที่เหมาะสมปักในแปลง เพื่อดันลิเภายึดเกาะ

2.2 การเตรียมกล้าย่านลิเภา ด้วยการเก็บกล้าย่านลิเภาขนาดเล็กที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ จำนวน 2 สายพันธุ์ คือ ลิเภาyoung และลิเภาใหญ่ นำมาใส่ถุงเพาะชำขนาด 4x6 นิ้ว จำนวน 5,000 กล้า โดยแต่ละถุงใช้กล้าย่านลิเภา ประมาณ 4-5 ต้น แล้วทำการบำรุงรักษาให้ต้นกล้าเจริญงอกงาม และแข็งแรง พร้อมปลูก จัดทำระบบสปริงเกอร์เพื่อรดน้ำในแปลง เนื่องจากการปลูกไม้ยืนต้นเสริม ทำการปลูก ปลูกซ่อม และบำรุงรักษาแปลงปลูก

2.3 เก็บข้อมูลการเจริญเติบโต และการใช้ประโยชน์ จัดทำรายงานและนำเสนอข้อมูล

ผลการศึกษาและวิจารณ์

1. ผลการบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโต

โครงการทดลองปลูกย่านลิเภาภายใต้สวนยางพารา ในพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ได้ดำเนินการปลูกย่านลิเภา จำนวน 2 ชนิด ในปี พ.ศ. 2553 ได้แก่ ลิเภาyoung (*Lygodiummicrophyllum* (Cav.) R.Br.) และลิเภาใหญ่ (*Lygodiumsalicifolium* C. Persl) จนถึงเดือนกันยายน 2560 ได้ดำเนินการวัดการเจริญเติบโตของย่านลิเภาทั้งสองชนิดพันธุ์ และคำนวณหาผลผลิตที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างต้นลิเภาจำนวนชนิดละ 100 ต้น บันทึกข้อมูลความสูงจากพื้นดินถึงข้อแรก และความยาวทั้งหมดของต้นลิเภา และบันทึกข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์เบื้องต้นผลเบื้องต้นได้ ดังนี้

1.1 ลิเกายู่่ง

จากการบันทึกผลการตรวจวัดการเจริญเติบโต ของลิเกายู่่ง จำนวน 13 แปลง พบว่า ลิเกายู่่งที่ปลูกในแต่ละแปลงมีจำนวนกอนมีค่าเฉลี่ยจำนวน 92 กอต่อแปลง โดยแปลงที่มีจำนวนมากที่สุด คือ แปลงที่ 14 จำนวน 123 กอ และแปลงน้อยที่มีจำนวนกอนน้อยที่สุด คือ แปลงที่ 19 จำนวน 67 กอ เส้นผ่าศูนย์กลางของลิเกายู่่ง เฉลี่ย 1.1 มิลลิเมตร โดยที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ 1.8 มิลลิเมตร พบในแปลงที่ 14 สำหรับขนาดเล็กที่สุด คือ 0.6 มิลลิเมตร พบในแปลงที่ 6 และในส่วนของความยาวทั้งหมดของลิเกายู่่ง มีความยาวเฉลี่ยประมาณ 108 เซนติเมตร โดยลิเกายู่่งที่มีความยาวมากที่สุด คือ 171.3 เซนติเมตร พบในแปลงที่ 1

การนับจำนวนเส้นตอกอ ของลิเกายู่่ง พบว่ามีค่าเฉลี่ยที่ 7.9 เส้นตอกอ โดยมีปริมาณเส้น 19.8 เส้น ตอกอ ในแปลงที่ 1 และปริมาณเส้นตอกอที่น้อยที่สุด คือ 2.9 เส้นตอกอ พบในแปลงที่ 14

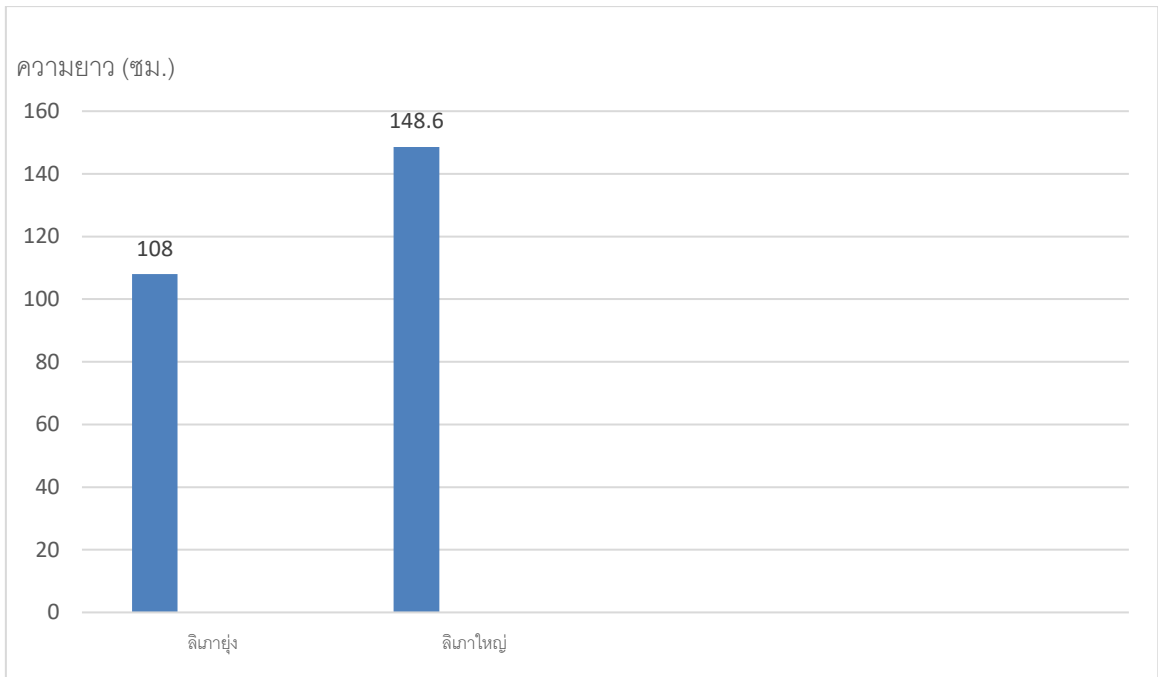
การชั่งน้ำหนักสดและแห้ง ของลิเกายู่่ง โดยการเลือกตัดลิเกายู่่งจำนวน 1 กอต่อแปลง มาหาค่าน้ำหนักสดและแห้ง พบว่า น้ำหนักสดของลิเกายู่่งเฉลี่ยตอกอมีค่า 93.2 กรัม ภายหลังเมื่อตากแห้งแล้ว นำมาชั่งน้ำหนักแห้ง มีค่าเฉลี่ย 60.1 กรัม ซึ่งการหาค่าประมาณการระหว่างน้ำหนักสดต่อน้ำหนักแห้งมีค่าเท่ากับ 3.10 : 2

1.2 ลิเกาใหญ่

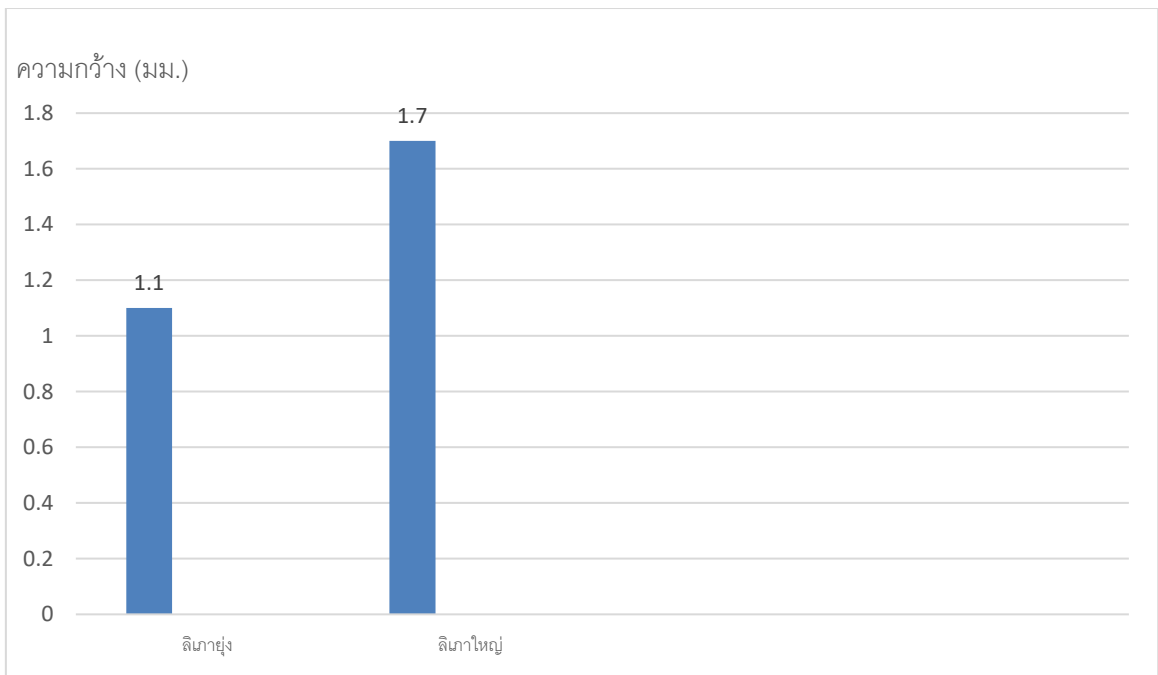
จากการบันทึกผลการตรวจวัดการเจริญเติบโต ของลิเกาใหญ่ จำนวน 11 แปลง พบว่า ลิเกาใหญ่ที่ปลูก ในแต่ละแปลงมีจำนวนกอนมีค่าเฉลี่ยจำนวน 98.7 กอต่อแปลง โดยแปลงที่มีจำนวนมากที่สุด คือ แปลงที่ 15 จำนวน 144 กอ และแปลงน้อยที่มีจำนวนกอนน้อยที่สุด คือ แปลงที่ 20 จำนวน 45 กอ เส้นผ่าศูนย์กลางของลิเกาใหญ่ มีค่าเฉลี่ย 1.7 มิลลิเมตร โดยที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ 2.1 มิลลิเมตร พบในแปลงที่ 15 สำหรับขนาดเล็กที่สุด คือ 1.0 มิลลิเมตร พบในแปลงที่ 7 และในส่วนของความยาวทั้งหมดของลิเกาใหญ่ มีความยาวเฉลี่ยประมาณ 148.6 เซนติเมตร โดยลิเกาใหญ่ที่มีความยาวมากที่สุด คือ 204.7 เซนติเมตร พบในแปลงที่ 13

การนับจำนวนเส้นตอกอ ของลิเกายู่่ง พบว่ามีค่าเฉลี่ยที่ 5.2 เส้นตอกอ โดยมีปริมาณเส้น 12.4 เส้น ตอกอ ในแปลงที่ 3 และปริมาณเส้นตอกอที่น้อยที่สุด คือ 2.8 เส้นตอกอ พบในแปลงที่ 20 และ 22

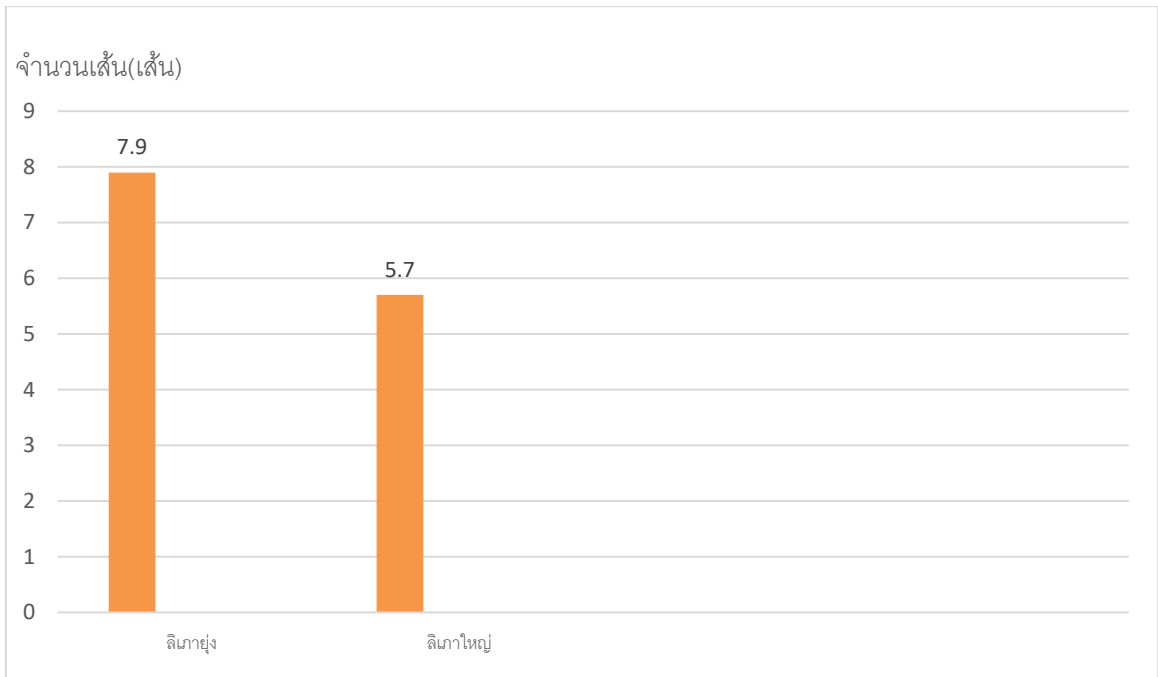
การชั่งน้ำหนักสดและแห้ง ของลิเกาใหญ่ โดยการเลือกตัดลิเกายู่่งจำนวน 1 กอต่อแปลง มาหาค่าน้ำหนักสดและแห้ง พบว่า น้ำหนักสดของลิเกายู่่งเฉลี่ยตอกอมีค่า 103.1 กรัม ภายหลังเมื่อตากแห้งแล้ว นำมาชั่งน้ำหนักแห้ง มีค่าเฉลี่ย 65.2 กรัม ซึ่งการหาค่าประมาณการระหว่างน้ำหนักสดต่อน้ำหนักแห้งมีค่าเท่ากับ 3.16 : 2

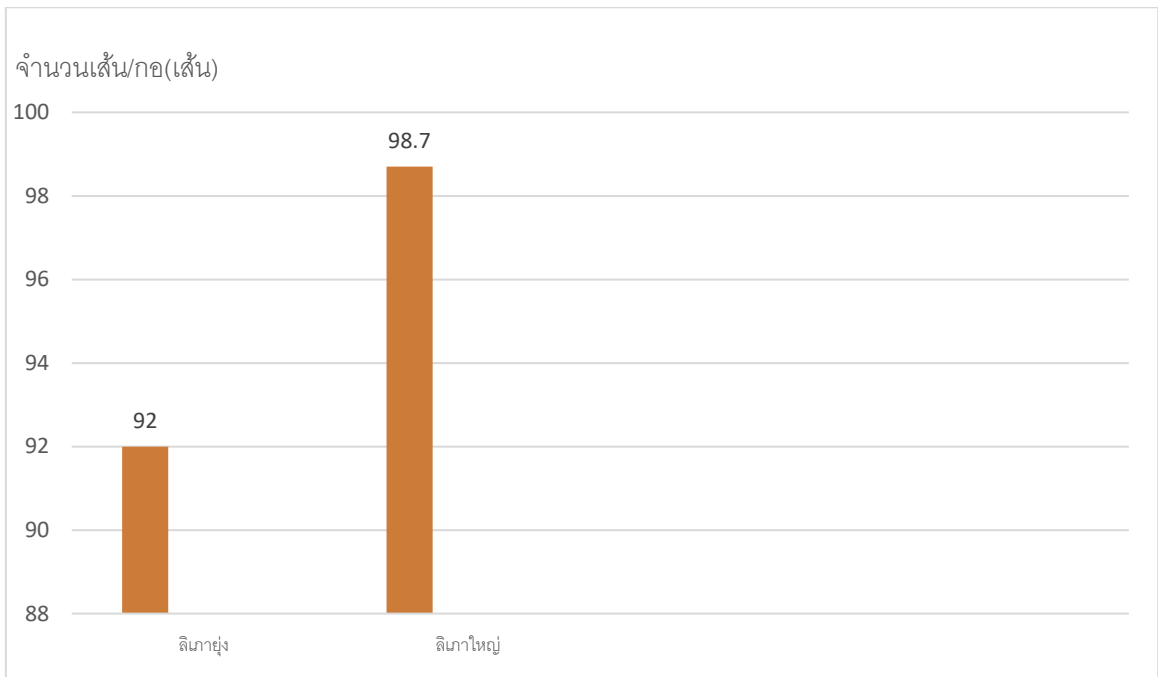
ภาพที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยความยาวเปรียบเทียบระหว่างลิแกยู่่ง และลิแกใหญ่

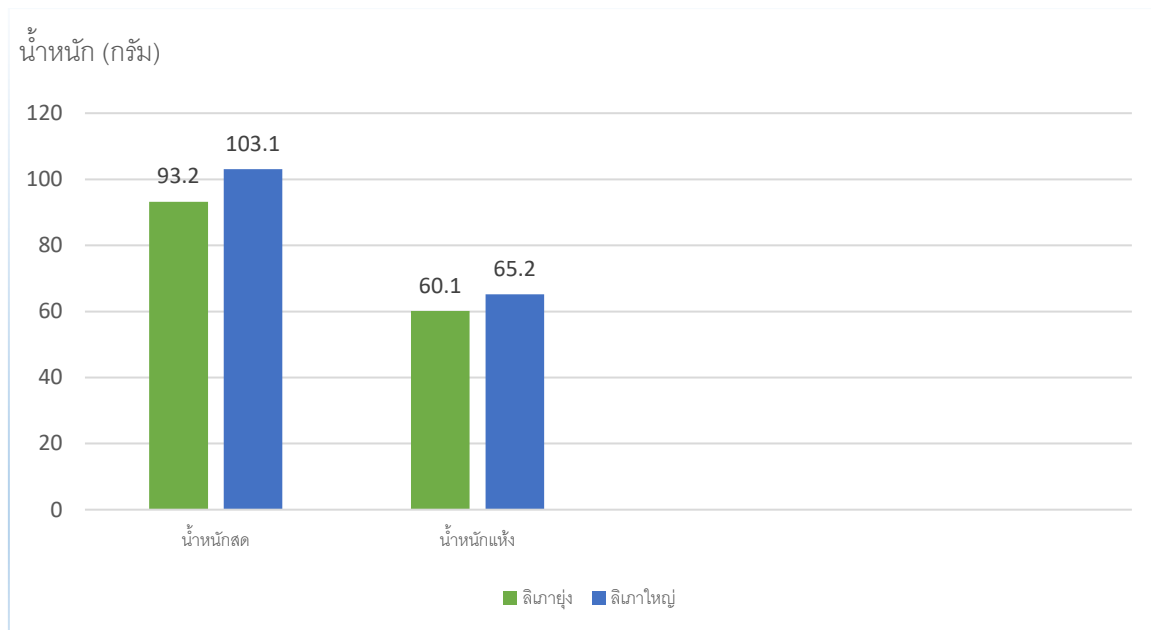
ภาพที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยความโตเปรียบเทียบระหว่างลิแกยู่่ง และลิแกใหญ่

ภาพที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยจำนวนเส้นเปรียบเทียบระหว่างลีเกายุง และลีเกาใหญ่

ภาพที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยจำนวนเส้นต่อกอเปรียบเทียบระหว่างลีเกายุง และลีเกาใหญ่

ภาพที่ 5 แสดงน้ำหนักสด-น้ำหนักแห้งเปรียบเทียบระหว่างลิเกายู่และลิเกาใหญ่

สรุป

จากการศึกษาโครงการทดลองปลูกย่านลิเภาภายใต้สวนยางในพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ เพื่อสนองงานพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยทดลองปลูกย่านลิเภาในแปลงสาธิต ภายใต้สวนยางในพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส พบว่า ย่านลิเภาสามารถปลูกร่วมกับต้นยางพาราโดยใช้อาศัยร่มเงาในระยะแรกโดยมีการปลูกเสริม ไม่ยืนต้นในระหว่างร่องต้นยางพารา ลิเกายู่ที่ปลูกในแต่ละแปลงมีจำนวนกอมมีค่าเฉลี่ยจำนวน 92 กอต่อแปลง ความโตมีค่าเฉลี่ย 1.1 มิลลิเมตร ความยาวเฉลี่ย 108 เซนติเมตร จำนวนเส้นตอกอมีค่าเฉลี่ย 7.9 เส้นตอกอ น้ำหนักสดมีค่าเฉลี่ย 93.2 กรัม น้ำหนักแห้งมีค่าเฉลี่ย 60.1 กรัม และลิเกาใหญ่ที่ปลูกในแต่ละแปลงมีจำนวนกอมมีค่าเฉลี่ยจำนวน 98.7 กอต่อแปลง ความโตมีค่าเฉลี่ย 1.7 มิลลิเมตร ความยาวเฉลี่ย 148.6 เซนติเมตร จำนวนเส้นตอกอมีค่าเฉลี่ย 5.2 เส้นตอกอ น้ำหนักสดมีค่าเฉลี่ย 103.1 กรัม น้ำหนักแห้งมีค่าเฉลี่ย 65.2 กรัม

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรสุตา บัวเกล้า. 2558. เครื่องจักสานย่านลิเภา ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2560. จากเว็บไซต์ <https://culture55520089.wordpress.com>
- ผกามาศ เรืองอ่อน. 2556. ประวัตีย่านลิเภา. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2560. จากเว็บไซต์ <http://babylove0071.blogspot.com/search?updated-min=2013-01-01T00:00:00-08:00&updated-max=2014-01-01T00:00:00-08:00&max-results=1>.